

Elektroakustiskt konserthus Electroacoustic Concert Hall

Förslag till uppförande av Elektroakustiskt Konserthus.

DEN ARTEGNA ELEKTROAKUSTISKA musiken har ännu inte fått sin naturliga publika spelplats i Stockholm. Det publika mötet måste utvecklas om den elektroakustiska musiken skall kunna komma till sin rätt. Ett fristående konserthus, med en för publiken central placering, är den lösning som bör etableras. Instrumentalmusiken, som vi känner den, har under lång tid utvecklat en konsertform anpassad till de mekaniska musikinstrumentens funktioner och den därav givna publika lyssnarsituationen. En scen etableras där musiken akustiskt riktas mot en publik som är frontalt fokuserad mot musikerna. Publiken är placerad i stolsrader mot scenen. Akustiken i rummet är helt utformad för att maximalt gynna denna lyssnarsituation. Upplevelsen av musiken är visuellt kopplad till musikernas agerande och konserten är rituellt utformad efter de behov som de agerande har av entré och sorti på scenen, pauser mellan programpunkter, avtackande av musiker genom markeringar med applåder. Även själva musikens kompositionsformer och programsättning har genom historien utvecklats efter detta beteendemönster. Ljussättningen i rummet följer och styr de etablerade rörelsemönstren. Pausen, då publiken lämnar salen, ventilerar konsertsalen och lyssnarna får tillfälle till samtal, toalettbesök och förfriskningar. Rent arkitektoniskt avspeglar sig detta i utförandet av det traditionella konserthuset. Den mekaniskt-instrumentala musiken kännetecknas av att musikern med sitt instrument är inbegripen i ett långt utvecklat internt samspel som bygger på musikerns motorik och taktilitet, instrumentens inneboende möjligheter, deras tröghet, motstånd och akustiska ramar. Den musikaliska upplevelsen är helt kopplad till de rörelsemönster och nyanser som detta intrikata samspel ger.

Instrumental musik har historiskt, alltsedan Pythagoras akustiska laborationer, i huvudsak byggt på ren tonalitet. Tonen har varit byggstenen, instrumenten har konstruerats därefter, och en utveckling har sedan följt där harmonik med skalor, ackord och tonarter har bildat ett specifikt systembygge för en viss musikens genre. Detta spår i musikens värld har utvecklats långt men har också gett upphov till en inlåsning där bara en viss tonal ljudvärld har definierats som musik.

Elektroakustisk musik, EAM öppnar för ett vidgat akustiskt fält där i princip varje tänkbart ljud kan vara material till musik. Allt är avhängigt kompositionen, upphovsmannens avsikter med de ljudande strukturerna. Musik är något som uppstår inombords i varje människa, yttre stimuli kan ta sig många ljudande former. Detta gällde för människan redan i naturen. Estetiska rörelser som under futurismen, med Luigi Russolos ljudmanifest "L'arte dei rumori" (1913) ville accentuera denna utvidgade situation. Pierre Schaeffer arbetade med ljudens grammatik i det omfattande verket "Traité des objets musicaux" där han utformade en ny musikinlära byggd

inte bara på tonen som fenomen utan den totala ljudvärldens möjligheter. I och med fonografen, bandspelaren och senare de digitala representationerna fick vi möjlighet att fånga in, hantera och redigera ljud och musik på ett helt nytt sätt. Vi fick ett allomfattande musikinstrument, elektron musikstudio, där resultatet endast var avhängigt de begränsningar och möjligheter som kompositören/ musikern själv vill gestalta. Dessutom kunde vi genom ljudsyntes bygga upp en ljudvärld som tidigare inte funnits. Okända strukturer, tidsförlopp, tillstånd, klang- upplevelser, rörelser, former och annorlunda emotionella erfarenheter gestaltades.

En ny typ av musik träder fram - EAM. Denna har i sitt framförande inför publik helt nya förutsättningar. Ramen för ljudvärlden vidgades och kopplingen till tonaliteten är inte längre ett axiom. Den elektroakustiska musiken kan i princip appliceras var som helst där en högtalarfunktion är etablerad. Radio, TV, mobiltelefoner, datorer, musik i bilen, i hissen, på restaurangen hos frisören etc. Detta är på gott och ont. Numera isolerar sig människan gärna genom att lyssna med öronproppar där de privata musikvalen läcker ut som ett störande brus mot omgivningen. Musiken blir gärna en slit och släng vara och riskerar att trivialiseras. Den koncentrerade lyssnar-situationen blir i vår förtätade ljudmiljö ofta störd. Musik som "filosofiskt samtal" försvinner lätt i mediebruset. Den musikaliska värld som konserthusen historiskt har representerat är i dag under hot. Behovet av ett koncentrerat lyssnande, då gärna i gemenskap med andra, är dock uppenbart och bör tas tillvara – därav Konserthuset.

Den artegna elektroakustiska musiken med konstnärliga avsikter har ännu inte funnit sitt självklara forum när det gäller det publika mötet. EAM förutsätter en lyssnarsituation med rumslig 3-dimensionell återgivning. Musiken diffuseras spatialt med hjälp av flerkanalsteknik över högtalargrupper i olika rumsliga konstellationer. Mycket utvecklingsarbete har här gjorts. Högtalarorkestern "Acousmonium" etablerades av GRM i Paris 1974, Philipspaviljongen för elektronisk musik, ritad av Corbusier, uppfördes i Eindhoven redan 1958 där fyra hundra högtalare framförde bl.a. kompositionen Poème électronique av Edgard Varèse. I Sverige har Fylkingen med EMS bedrivit studio och konsertverksamhet. Kungl. Musikhögskolan har en mindre konsertsal för EAM. Audiorama är ett forum för ny ljudkonst. Dock är detta inte i ett format som har förutsättningar att nå ut till en större allmän publik. EAM-musiken måste få bli ett naturligt inslag i musiklivet. Tiden är mogen att i full skala föra ut den elektroakustiska konstmusiken till publiken. Tidigare epoker har med entusiasm byggt konserthus, opera- byggnader och musikteatrar, även i tider som inte har kännetecknats av ekonomiskt överflöd. Ett konserthus för elektroakustisk musik kräver sin speciella utformning och funktion. Arkitektoniskt måste detta spegla verksamheten – ett tillräckligt stort rum med väl tilltagen takhöjd, tänkt för en större publiks gemenskap, flexibel akustik – från torr till lång efterklang som även skall kunna kontrolleras elektroniskt, många verk anger numera en varierad efterklang i sina kompositioner. Konsertformen behöver inte vara låst till vissa tidpunkter. Publiken kan tänkas vandra ut och in under uppspelningarna. Inga fasta stolsrader skall låsa lyssnarpositionerna. Kanske kan människor få lyssna i avslappnat i rygggläge.

Inredning och ljussättning bör vara tilltalande. Rummet kan ha funktionen av en ”svart låda” men också förvandlas till olika konstellationer med varierad ljussättning och projektioner – rum för ljud och ljus. En förebild kan t.ex. vara entréhallen till Glyptoteket i Köpenhamn där även växtlighet med palmer möter publiken. Här gavs på 70-talet lunchkonserter med EAM-kompositioner som var mycket uppskattade.

En annan förebild är Buckminster Fullers Domebygge som har använts för EAM-konserter. Arkitektoniskt finns många utmaningar för att finna ett både kvalitativt lyssnande och en miljö som är tilltalande. Uppspelningstekniken, högtalarutrustningen måste vara av Hi Fidelity-kvalitet. En flexibel uppsättning av högtalare måste eftersträvas för att kunna möta olika kompositörers idéer om spatial och skulptural ljudåtergivning. Till det elektroakustiska konserthuset kopplas en studioenhet som har utrustning för att diffusera musiken i rummet. Detta skall kunna göras i levande konsertsituationer, även s.k. live- elektronisk musik skall kunna framföras i konserthuset. Beredskap för innovationer med nya instrument, ljudskulpturer, installationer liksom intermediaföreställningar etc bör planeras. Projektion av film och stillbild bör vara en möjlighet. Konsertverksamheten kan vara dagligt löpande med specificerade program men också med en möjlighet till publikens val från ett etablerat arkiv av musik. Öppenhet för nya experiment och innovationer i musik förutsättes.

Den elektroniska musiken är artemen. Knut Wiggen skrev 1971 boken ”De två musikkulturerna” (Sv.Radio) där denna problematik belyses. En liknelse kan göras: Vår historiska instrumentalmusik kan liknas vid teatern. Den elektroakustiska musiken liknar mer filmmediet, EAM kräver sina egna förutsättningar. Det är hög tid att göra denna EAM-konstform rättvisa och upprätta ett adekvat konserthus. Huset bör vara centralt beläget för publiken och utformat med arkitektonisk attraktionskraft. Bäst är om konserthuset är en fristående byggnad som inte riskerar generera störningar till några grannar. Konsertverksamheten i sig kräver en tyst miljö att spänna musiken mot. Nuvarande studioverksamheten vid EMS kan om så önskas inhysas i EAM-huset och viss del av Fylkingens konsertverksamhet kan tänkas förläggas till det nya konserthuset. Det elektroakustiska konserthuset skall vara avsett för den konstform som vill föra musikens arv av ”konstnärlig problematik och kvalitet” vidare till nya generationer. Ekonomiskt är satsningen att jämföras med kostnaderna för uppförandet av en normal sporthall. Personalbehovet är modest - musiktekniker och vaktmästeri, en betalsluss för inträde.

Uppmanar härmed till initiativ att med gemensamma krafter från tonsättare/musiker, institutioner i musik, Stat och Kommun och med musikbranschens fulla stöd få till stånd en byggnation för den elektroakustiska musikens framtid.

Leo Nilsson
Tonsättare
Torekov, Januari 2023